

тавки. Приложени радови обухватају веома широку лезу истраживачких интересовања – од посматрања проблема „тобелија” на Балкану у XIX и XX веку (Предраг Шарчевић), развоја породичних структура у Србији у XIX и XX веку на примеру Орашца (Зигфрид Грубер), брачних односа, односно забрана склапања брака међу сродницима код Срба (Зорица Ивановић), сексуалности у Београду у XX веку (Предраг Марковић), породичних и брачних односа међу руским избеглицама у Краљевини Југославији (Мирослав Јовановић), економске и социјалне интеграције бивше Војне крајине у Хрватску (Ханес Грандиц), до односа свакодневице и етнологије (Тијана Чолак-Антић).

Из истраживања теме о селу, менталитету и традицији изложени су радови о секундарном архаизму (псеудо-архаизму) међу јужним Словенима (Никола Павковић), вези између екотипа, менталитета и националности, тј. преовлађујућем агрокултурном систему и процесу националне диференцијације на немачко-словенској језичкој граници (Кристијан Промицер), селу и граду у друштву Краљевине Југославије (Љубодраг Димић), традиционалистичкој реторици, национализму и политичкој транзицији у Србији 1987–1990 (Слободан Наумовић) и савременим објашњењима и стварној слици у филму „Крунисање краља Петра I Карађорђевића” (Радомир Стојановић).

Полемичке тонове, који су се иначе јављали у конструктивним и живим дискусијама на Међународном колоквијуму, посебно је изразио Радомир Ракић у прилогу „Историјска антропологија?” (да ли је то уопште проблем).

У оквиру закљученог разматрања Карла Казера и Михаела Митерауера (*Историјска антропологија Балкана: На почетку дискусије*) обухваћена су питања будућег развоја дисциплине, проблемских области које се могу идентификовати на различитим нивоима научне организације (тензије између традиционалног начина писања историје и нових методологија, проблеми унутар етнолошких институција, проблем номенклатуре науке, питање које се дисциплине могу узети за партнера и питање културолошке „припадности” Балкана), ограничења историјско-антрополошког приближавања и перспектива историјске антропологије Балкана.

Завршни реферат Андреја Митровића (*„Пићања радознатог човека”*) садржи четири различите теме: питање историјске антропологије (њених термина и дефиниција, њене егзистенције као дела историје, а не целине, обима и циља њених знања и едукације), важности историјских чињеница (мада своју посебну важност коју имају друштвене и економске структуре, као и област људских обичаја, мишљења, понашања, осећања и др.), проблем ограничавања изучавања Балкана само на примитивно друштво (уз занемаривање постојања друштва са својим елитама, разноврсним културама, институцијама сагласним са савременом цивилизацијом и са утицајима са стране) и питање историографске условљености антропологије (историја не може себе да изолује од антрополошких проблема, антрополошке чињенице су историјске и антропологија не може да супституише историографију).

Овај зборник, као и Међународни колоквијум, не представљају завршетак дијалога, нити су исцрпili тему дискусије. Напротив, директан сусрет два различита истраживачка концепта и приступа историјској науци отворио је врата новим сусретима колега у циљу јаснијег и исправнијег разумевања другог, што се потврдило у јесен 1999. године новим сусретом аустријских и српских историчара у Београду.

Недељко Радосављевић

Биографски лексикон Ваљевског краја, Колубара-Ваљево, Ваљево 1998, 408

У српској историографији биографски речници и лексикони нису били заступљени у одговарајућој мери. Може се, чак, рећи да су, изузимајући неколико примера, били готово потпуно занемарени. Таква енциклопедијска издања недостајала су у домену националне, али и локалне историје. Због тога излазак из штампе прве књиге *Биографског лексикона Ваљевског краја* још више добија на значају, нарочито ако се има у виду да је локална историја дуго времена препуштана истраживачима-аматерима који, упркос присутној добронамерности, нису били у могућности да увек испоштују основне методолошке захтеве критичке историографије.

Прву књигу *Биографског лексикона* сачињава шест свески, које су излазиле из штампе од јуна 1996. до августа 1998. У првих пет (Авакум-Бајић, Бајић-Булић, Булић-Гавриловић, Гавриловић-Данојлић, Данојлић-Ђурић) биографије су излагане азбучним редоследом док је шеста, последња свеска, конципирана као допунска. У њој су заступљене како допуне већ штампаних биографија, тако и целе биографске јединице које су из различитих разлога биле изостављене. По изласку допунске свеске, све су поново штампане и обједињене у једној књизи, која је на тај начин практично доживела два непромењена издања. Књига садржи укупно 590 биографских јединица, које су настале као резултат рада 43 аутора различитих професија.

Хронолошки посматрано, Биографски лексикон садржи биографије личности од оснивања града, односно првих помена Ваљева, до садашњег времена, што представља временски распон од готово пет столећа. У књизи је заступљено највише личности са подручја шест општина (Ваљево, Осечина, Мионица, Љиг, Лајковац, Уб) које су у саставу садашњег Колубарског округа. Међутим, нису запостављене и личности из места које су по ранијим административним поделама била повезана са Ваљевом, попут Обреновца и Лазаревца, сада у оквирима града Београда. Тиме је редакција избегла опасност да се рад ограничи на уско географско подручје омеђено актуелним административним поделама, што је у локалној историографији врло присутна појава. Личности и породице заступљене у *Биографском лексикону* можемо поделити на неколико основних група:

– Рођени Ваљевци који су највећи део живота провели у области где су рођени;

– Ваљевци који су напустили завичај али су очували везу са њим и утицали на локална и шира збивања,

– Потомци Ваљевца који су у срединама где су живели имали значајну улогу,

– Становници Ваљева и околних места пореклом из других области или држава, који су значајан део живота провели у Ваљевском крају и допринели његовом привредном и културном развоју,

– Становници који су у Ваљево долазили по потреби службе и ту остајали извесно време (официри, окружни инжењери, окружни физикуси...),

– Посебну групу чине представници окупаторске власти у различитим периодима српске историје.

Породице су посебно навођене када се ради о угледним фамилијама у прошлости којима се не знају поједини чланови, или када је више њених чланова имало значајну улогу у друштву. У том случају чланови породице навођени су по азбучном редоследу у једној биографској јединици.

Обим биографија није унапред одређиван, и при томе су била одлучујућа два чиниоца: расположива сазнања о одређеној личности и њена улога и значај. Управо из тих разлога су биографије личности из новије и савремене историје богатије подацима него оних из даље прошлости. Физички лик (фотографије, портрети друге врсте) је, уколико је сачуван, коришћен само у биографијама најистакнутијих Ваљеваца. Свака биографија на почетку садржи презиме, име и надимак, уколико је личност позната и по њему, основно занимање и податке о времену и месту рођења и смрти. Личности из монашког живота су у лексикону уношење по презимену, док је, поред монашког, у загради навођено и световно име уколико је било познато. Монаси непознатог презимена у *Лексикону* су сврстани по имену. У биографијама жена је, поред венчаног, у загради навођено и рођено презиме. На крају биографије, дата је селективна или потпуна библиографија личности, уколико се она бавила научним радом или књижевним стваралаштвом. Дела су навођена хронолошки. Иза тога, али не у свим биографијама, следи списак извора и литературе који су коришћени, име и презиме аутора. Тиме су испуњена основна методолошка правила у изради биографских речника.

Значајно је напоменути да су, поред личности из политичке и војне историје Ваљевског краја и српског народа у целини (председници општина, министри, страначки прваци, народни посланици, официри), у великој мери заступљене и биографије „обичних” људи, који су у дужем периоду обликовали препознатљиву слику града Ваљева. Тако су у *Биографском лексикону* присутни занатлије, власници трговачких фирми и кафана, први индустријалци, апотекари, професори Гимназије, свештеници, сеоски учитељи и људи других занимања. Када је реч о друштвеној историји Ваљева и околине, њихова улога је прворазредна. Неуједначен приступ у изради појединих биографија последица је различитог приступа аутора и различитих извора који су коришћени. У енциклопедијским издањима то је готово увек присутно, пошто она по правилу превазилазе снаге и могућности једног аутора. Непропорционална заступљеност неких личности, несразмерна њиховом значају, не утиче озбиљније на квалитет лексикона. Приређивачи нису, уколико се изузму три књиге *Лексикона њисаца Југославије*, имали предходни узор на који би могли потпуно методолошки да се ослоне. *Лексикон њисаца Југославије* је ипак специјализовано издање, док је рад на писању *Српског биографског речника*, пројекта од националног значаја

Магице српске, тек отпочео. Парцијално штампање прве књиге по свескама у двогодишњем временском периоду је у датим околностима било је једино могуће. *Биографски лексикон* је подухват мале издавачке куће, која у томе није имала значајнију помоћ државних институција, изузимајући симболична средства добијена од неколико општина и предузећа. У таквој ситуацији, када се нису могли одредити тачни рокови за издавање прве књиге, штампање по свескама је омогућило да део резултата рада бројних аутора брже допре до јавности.

Обиљем података које садржи, *Биографски лексикон Ваљевског краја* постаје драгоцен помоћ у даљем истраживању прошлости Ваљева и околине. Окончањем целог пројекта, који треба да садржи више од 2000 биографских јединица, његов значај постаће још већи. *Биографски лексикон Ваљевског краја* добар је путоказ институцијама културе и издавачким кућама у унутрашњости како да обједине и широј јавности представе сазнања о личностима које су у прошлости имале важну улогу на одређеном простору.